

14.5.2017

לכבוד : חברות וחברי ועדת הכנסת

הנדון : הרפורמה ביחסי הממשלה והכנסת
נייר עמדה מטעם המשמר החברתי

שלום רב,

לקראת דיון ועדת הכנסת בנושא הרפורמה ביחסי הממשלה והכנסת, אני מתכבדת להגיש לכם את עמדת המשמר החברתי.

בחמש השנים שבהן פעילי המשמר החברתי מתעדים את תהליכי החקיקה, ראינו איך שרי ופקידי הממשלה מסרסים דיונים בכנסת, מסתירים מידע, הופכים על פיהן החלטות פרלמנטריות, קוברים הצעות חוק שאושרו כדון, ומקימים לעצמם "ועדות-בובות" כאילו הייתה הכנסת מגרש למשחקים פוליטיים.

על רקע זה, הפריחה הפתאומית של תכניות לרפורמה בעבודת הכנסת היא סימן מעודד. היא מלמדת שהגיעו מים עד נפש: אחיזת החנק של הממשלה בכנסת הגיעה לממדים כל כך גרוטסקיים, עד כי חברי הכנסת עצמם מכירים בחולשת כלי הפיקוח שעומדים לרשותם. ואכן, כל החלשה של הכנסת נוגסת בכוחם של האזרחים. בתקופה שבה אזרחים מן השורה מאבדים אמון ביכולת או בנכונות השלטון לשרת אותם, הכנסת היא עדיין הרשות הכי שקופה, הכי מתועדת והכי מייצגת. לכן, כל רפורמה לחיזוק הכנסת חייבת לעמוד במבחן פשוט: האם יהיה בה כדי לחזק את כוחו של כלל הציבור בישראל.

שאלה נוספת שיש להידרש אליה, היא האם מדובר בתיקונים שיש בהם צורך אמיתי, או תיקונים למראית עין. אכן, מוסדות הכנסת זקוקים לשינויים מושחזות כדי להגן על הבעלים האמיתיים שלהם, הציבור הישראלי. אבל כלב לא מרוסן עלול לנעוץ את השינויים שלו בבעליו.

המשמר החברתי מתריע מפני ניסיון להגניב אל תוך הרפורמות בעבודת הכנסת, שתכליתן לחזק את הכנסת מול הממשלה, סמכויות שיאפשרו לחברי הכנסת "לפקח" על אזרחי ישראל עצמם. יש צורך דחוף לחמש את ועדות הכנסת בכלים שיסייעו להן לחקור פקידי ממשלה, לקבל מידע על השימוש בכסף ציבורי, ולהתמודד עם הכוח הדרקוני של ועדת השרים לחקיקה, אולם אין להסכים למנגנון שימוע לאנשים שאינם עובדי ציבור, ואשר ישמש את ראשי הוועדות כדי לערוך משפטי שדה לישראלים בעלי השקפות מנוגדות לאלו שלהם.

1. התיקונים הנחוצים - תוספת משאבים לצד יכולת אכיפה

בשנים האחרונות תיעדו מתנדבי המשמר החברתי במאות ישיבות ועדה את חולשות הפיקוח הפרלמנטרי בישראל: מספר זעום של חברי כנסת מדלגים בין ישיבה לישיבה, דיונים נערכים בנוכחות היו"ר בלבד, הצעות חוק נגררות במשך חודשים ושנים בגלל עומס דיונים וכן הלאה. במעקב שקיימנו אחרי הצעות חוק כלכליות-חברתיות בלטה היכולת של הממשלה לעכב, לשבש או לקבור תהליכי חקיקה בכל רגע, אף מבלי לספק הסברים כלשהם לחברי הכנסת או לציבור. חלק ניכר מהבעיות נובע ממחסור במשאבים לעבודה יעילה. עם זאת, לצד תוספת משאבים, יש להקנות לכנסת סמכויות פיקוח ממשיות על שרים ופקידי ממשלה. כל מי שקובע מדיניות בשם הציבור ומשתמש בכספי ציבור חייב למסור מידע לציבור - וזה לא יקרה מבלי שהכנסת תוכל להטיל סנקציות על שרים ופקידים סרבנים.

2. הצ"ח חוק יסוד: הכנסת (תיקון - זימון לוועדות הכנסת): במקום ייצוג לאזרחים - משפטי שדה

הצעת החוק הנ"ל, אותה הפיצה הוועדה, נועדה לכאורה לחזק את יכולת הפיקוח של וועדות הכנסת כלפי גורמים ממשלתיים. אלא שהיא טומנת בקרבה חידוש מסוכן: היא מבקשת להסמיך כל ועדה בכנסת לזמן לשימוע נציגים של גופים פרטיים וארגונים אזרחיים - חברות מסחריות, עמותות, איגודי עובדים, חברות לתועלת הציבור, אגודות שיתופיות ועוד - ולהטיל קנסות על "סרבנים". סמכות כזאת תהפוך על פיה את התפיסה הישראלית לגבי תפקיד המוזמנים בוועדות הכנסת: במקום להשתתף בדיון כשותפים בעלי דעה, הם ייקראו לתת דין וחשבון בפני הוועדה, שתפעל כמעין טריבונל פוליטי.

בנסיבות אלה, הסמכויות החדשות שיינתנו לכנסת לא יגדילו את כוחם של האזרחים, אלא יפקירו אותם לשרירות לבם של ראשי הוועדות, אשר עשויים לנצל את הסמכות החדשה כדי לארגן ליריבים רעיוניים "משפטי שדה" - כפי שכבר אירע לא אחת, גם בהיעדר חובת ההתייצבות. יהיה בכך כדי לפגוע אנושות במעמד הכנסת כבאת-כוחם של האזרחים, כיוון שברגע בו מוסדות הכנסת יהלכו אימים על אזרחים ישראלים - הם יחדלו מלשמש כתובת עבור אזרחים המבקשים להתמודד באמצעותם עם שאר רשויות השלטון.

3. תפקידה של ועדת הכנסת: להיאבק ביד הברזל של הממשלה

במקום לעסוק בניזיפות מתוקשרות באזרחים חסרי מגן, המשמר החברתי קורא לחברי הכנסת להתמודד באומץ עם שורש הבעיה: יד הברזל שמניחה הממשלה על הכנסת. שום כלי פיקוח של ועדות הכנסת לא יוכלו לשנות את המצב שבו פורום ממשלתי סגור קובע ללא נימוקים את גורל כלל החקיקה בכנסת. לכן, כל זמן שיו"ר ועדת הכנסת מצביע בעצמו נגד שקיפות בוועדת השרים לחקיקה - ועושה זאת תוך ציות להחלטות ועדת השרים לחקיקה - שום דיון על שינוי יחסי הממשלה והכנסת לא יציל את המצב.

בעוד מספר חודשים צפוי בג"ץ לדון בעתירה שהגיש המשמר החברתי יחד עם "100 ימים של שקיפות" ו"לובי 99" בדרישה להנהיג שקיפות בדיוני ועדת השרים לחקיקה. העובדה שעניין כזה יוכרע בבית המשפט, ולא בבית המחוקקים, היא תעודת עניות לחברי הכנסת, שהשלימו בהצבעות חוזרות ונשנות עם מנגנון השליטה של הממשלה. לוועדת הכנסת עדיין יש הזדמנות לתיקון.

בברכה,

נירית מוסקוביץ'
מנכ"ל
המשמר החברתי